

De vriendschap tussen Pol en Fik, de artiest en de ridder

Liefhebbers van het woord, u heeft een goede liefhebberij gekozen.

Volgens Johannes, de evangelist, begint alles bij het woord. Hij schrijft het met een hoofdletter. 'In het begin was het Woord (...)' luidt de aanvang van zijn beroemde tekst.

Ook de relatie van het woord met het einde, het ultieme einde, vat onze volle aandacht. Van de laatste woorden die iemand uitspreekt verwachten we filosofische diepgang, een zekere magie of een literaire gelaagdheid die past bij de grootsheid van de stervende. De registratie en conservatie van iemands laatste woorden zijn dan ook altijd een laboratorium geweest van dichting en gespin. De intimi rond het sterfbed zijn zich in hun verdriet en bewondering bewust van het belang van een ultieme framing... om bestwil. Wie wil een groot dichter als allerlaatste woorden horen zeggen: 'de Dalfagan is niet meer wat hij geweest is'.

Niet alleen de officiële 'laatste woorden' zijn soms verzonnen, maar ook de zogenaamde werkelijke laatste woorden zijn dikwijls te mooi om waar te zijn. 'Mehr Licht' zou Goethe in een laatste zucht gezegd hebben volgens zijn bewonderaars maar critici beweren dat hij in werkelijkheid de verpleegkundige die hem bijstond ultiem toefluisterde: 'Kom, mijn dochterje, ga eens heel dicht bij mij zitten en geef me een pootje': 'Komm mein Töchterchen, setze dich ganz nahe un gib mir ein Pfötchen'.

In onze hommage aan het woord mag ik vanavond kort het licht laten schijnen op twee monumenten voor wie het woord primordiaal was van het begin tot het einde van hun bestaan: de ene jurist, de andere artiest: Ridder René Victor en Paul Van Ostaijen.

Hun levensloop, hun werk, hun belang: je kan er een bibliotheek mee vullen. Victor produceerde meer dan 600 publicaties, Van Ostaijen schiep een oeuvre dat tot onze literaire canon behoort.

Ik mag even stilstaan bij de vriendschap tussen die twee kampioenen van het woord. Mijn opdrachtgevers voegden eraan toe dat het luchtig en kort mocht zijn. Toevallig zijn 'luchtig' en 'kort' twee woorden die ik erg genegen ben.

Paul Van Ostaijen is een algemeen bekend en erkend kunstenaar. Ridder René Victor verwierf vooral bij juristen renommee als oud-stafhouder van de balie van Antwerpen, professor aan het embryo van de VUB in de ULB en aan de Rijksuniversiteit van Gent, als voorvechter van het Nederlands als gerechtstaal, medestichter van het Rechtskundig Weekblad waarvan hij de eerste hoofdredacteur werd en, als ik mij niet vergis, ook als voorzitter van de sociëteiten waaruit de geliefde Vlaamse Juristenvereniging ontsproot.

Van Ostaijen en Victor, voor mekaar en voor de intimi gekend als Pol en Fik, ontmoetten elkaar als scholier in het Atheneum van Antwerpen, waar zij in hun jeugdige 'sturm und drang' een similiair parcours aflegden. Welopgevoede en verstandige jongelingen uit de middenklasse maar ook rebelse vernieuwingszoekers die het establishment speels durfden te epateren. Doodernstig waren zij dan weer in hun ijver voor het bewerkstelligen van de vernederlandsing van het onderwijs in de Vlaamse middelbare scholen en aan de universiteit van Gent en in hun liefde voor de kunst, in het bijzonder de kunst die in de voorlinie op zoek ging naar vernieuwing en toekomst.

Beiden verlieten ze het Atheneum voortijdig. Van Ostaijen omdat hij schoolmoe de derde keer hetzelfde jaar moest overdoen. Hij schreef zich meteen in voor het ambtenarenexamen bij de stad Antwerpen. Victor verliet het atheneum, met goede cijfers, kort daarna op zestienjarige leeftijd. Ook hij wenste ambtenaar te worden bij de stad waar zijn vader klerk was. De vrienden slaagden in het toegangsexamen en konden er aan de slag, Victor in het Museum Plantin-Moretus en Van Ostaijen bij militie- en burgerzaken in het stadhuis.

Schoolse studies zal Paul Van Ostaijen niet meer ondernemen maar Victor zal zowel zijn diploma middelbaar onderwijs als het rechtendiploma via de middenjury behalen. Hun vriendschap werd niet bezwaard door de scheiding van hun professionele wegen.

Het blijft een onoplosbaar maar intrigerend mysterie te weten hoe hun vriendschap zou geëvolueerd zijn mocht, Paul Van Ostaijen niet zo vroeg gestorven zijn. Hij werd slechts 32 jaar toen hij in maart 1928 aan tuberculose overleed. René Victor, die 55 jaar ouder werd dan zijn jeugdvriend stond in 1928 nog aan het begin van zijn klim naar de top van het Vlaamse juridische establishment. Zou Van Ostaijen, die niet hoog opliep met de vorst en het Belgische vaderland bevriend zijn gebleven met iemand die door de koning tot Ridder werd verheven? Zouden de vrienden uit mekaar gegroeid zijn of

zouden ze de glorie van hun oudere dagen met mekaar broederlijk gedeeld hebben? Hoe dan ook of beter, hoe erg ook, het vroege overlijden van Paul Van Ostaijen verleende hun vriendschap een eeuwigheidswaarde. Als een vriend vroeg sterft blijft de vriendschap voor altijd bestaan.

René Victor was niet alleen goed bedeed met werklust maar ook met eerzucht. In 1972 werd hij 75 jaar, was hij 50 jaar advocaat en bestond het Rechtskundig Weekblad 35 jaar. Naar aanleiding daarvan werd hem gevraagd of hij wenste gehuldigd worden. Zijn antwoord was 'Ja, onder één voorwaarde... groots!'. De uitspraak werd wellicht verkocht als een ironische kwinkslag maar het kan ook een geval zijn van misbruik van de ironie om gezegd te krijgen wat onsympathiek kan overkomen zonder de nabijheid van de ironische vluchtheuvel.

Ook postuum werd hij nog uitbundig gevierd. In de lente van 1997 (100 jaar na zijn geboorte en 15 jaar na zijn overlijden) werd in de Antwerpse Galerij Ronny Van de Velde een tentoonstelling georganiseerd met de titel 'René Victor 1897-1984'. Bij die gelegenheid verscheen ook het knappe koffietafelboek 'René Victor, Een hommage' van auteur Jean Buyck met geëxposeerde kunstwerken en een interessant voorwoord van oud stafhouder Georges Franck, waarin ik veel inspiratie vond.

Stafhouder Georges Franck belijdt in het voorwoord zijn bewondering voor zijn gewezen stagemester. Er is geen sprake van 'tongue in cheek' waar hij adorerend schrijft "René Victor werd in de adelstand verheven. Hij verwachtte een baronie. Ze werd hem niet toegekend, zelfs niet postuum, jammer'.

Als wapenspreuk koos de ontgoochelde ridder '*ook goed*'. 'Le conseil héraldique' fronste bij die keuze de wenkbrauwen en de toekomstige ridder moest de gewenste wapenspreuk motiveren. De uitleg van de nochtans welbespraakte René Victor was dunnetjes: 'Win ik een proces: ook goed. Verlies ik een proces: ook goed'. De wapenspreuk van de ridder die baron wou worden werd goedgekeurd.

Terug naar de jeugdige vrienden Pol en Fik. In de recente en monumentale biografie over Paul Van Ostaijen van Mathijs De Ridder staan twee foto's waarop ze samen poseren (blz. 176 en 204). De dubbelportretten dateren vermoedelijk van omstreeks 1911. Ze waren dan 15 à 16 jaar. Portretfotografie was op dat ogenblik niet alledaags en behoorde tot het exclusief domein van professionele fotografen. Wonderlijk toch dat twee

vrienden, jongens nog, hun vriendschap laten vereeuwigen in twee dubbelportretten. Op de foto's kunnen ze doorgaan voor twee dandy's. Dandyïsme was en vogue in artistieke milieus tijdens de belle époque, die alsdan op haar einde liep. De eerste foto krijgt van Matthijs De Ridder als onderschrift: 'Pol en Fik (...) als wereldwijze atheneumstudenten'. Ze zitten schouder aan schouder en kijken frontaal en ernstig in de lens. Ja, hun blik zou je als pedant kunnen interpreteren. Ze dragen ieder een hoed, Van Ostaijen de imposantste. Op de tweede foto hebben ze zich, kwartdraai naar links in profiel laten fotograferen. Matthijs De Ridder ondertitelt dat portret met: 'Pol en Fik in avondkostuum'. Paul Van Ostaijen die altijd iets met bijzondere kleding heeft gehad draagt een jas waarvan de kraag vanaf de bovenkant van de revers een andere kleur heeft dan de rest van het jasje: zoals de huidige burgemeester van Antwerpen en voor hem Kapitein Von Trapp, vertolkt door Christopher Plummer in 'The Sound of Music'.

Wie een onderwerp kort en luchtig tracht te behandelen mag vergiffenis verwachten voor een gebrek aan volledigheid van het besproken onderwerp. Naar luchtigheid van de tekst werd gestreefd maar inderdaad perfectie bestaat niet.

Laat me toe om deze schets ernstig te sluiten met een gedicht als hommage aan onze twee helden en als eerbetoon aan 'het woord'. Dat past op een bijeenkomst van liefhebbers van het woord.

We horen de poëzie van de meester zelf, Paul Van Ostaijen in het gedicht: Aan mijn vriend Rene Victor

Aan mijn vriend Rene Victor

Op een plein, -
een fris, wijd-open
plein, - waar kinderen stoeien
en om hun spel verheugd zijn
en waar blije meisjes voorbij komen
met knappe stap, -
daar staat een boom die immer bloeien
zal, door Winter en door wind:
de sterke, hoge boom
van onze vriendschap,
groot en vroom.

Door de tijden van onze primula-veris,
als d'eerste bloesems bloeiden,
is onze vriendschap ons bijgebleven
en tot een sterke boom vlug opgegroeid:
een boom die niet meer buigen zal of beven.

Wij beiden voelen ons zeker
zó sterk als een leger,
want vaster en trouwer dan de wacht aan de Rijn
zal onze vriendschap zijn.

Bedankt voor uw aandacht.

Rudy Verbeke
29 juni 2023

